

Realizacja programu rolnośrodowiskowego w latach 2007-2013 w powiecie zamojskim

T. WYŁUPEK¹, A. GAWRYLUK¹, H. KLIKOCA², H. LIPIŃSKA¹,
A. CHWIEJCZAK³, M. KULIK⁴, K. GAŁASZKIEWICZ⁵

¹*Katedra Łąkarstwa i Kształtowania Krajobrazu, Zakład Studiów Krajobrazowych i Gospodarki Przestrzennej,* ²*Katedra Ekonomii i Agrobiznesu,* ³*Studenckie Koło Naukowe Florystów,* ⁴*Katedra Łąkarstwa i Kształtowania Krajobrazu, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie*

⁵*Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Lublinie*

The implementation of the agri-environmental program in the Zamość district between 2007 and 2013

Abstract. The aim of the research was to assess the farmers' interest in environmental management scheme realized within the frameworks of the Rural Development Program 2007–2013 in the years 2008–2013. The assessment was carried out on the basis of the number of submitted applications and the size of the area where particular packages were realized. The studied area included the communes of the zamojskie district. Basing on the analysis of the data, the study established interest in environmental and agricultural packages among the beneficiaries of the communes of the zamojskie district. It was found out that in the period when the environmental management scheme within the Rural Development Program 2007–2013 was financed in the years 2008–2013 in the zamojskie district, a growing interest was observed among the beneficiaries in participation in the packages offered. The greatest interest among the packages offered in the area of the zamojskie district was found for Package 8. The protection of soils and waters, Package 1. Sustainable agriculture, and Package 3. Extensive permanent grassland. This referred both to first-year and continuation applications.

Keywords: Rural Development Program, realization of the environmental management scheme, packages, zamojskie district.

1. Wstęp

Rolnictwo stanowi jedną z najstarszych i ważniejszych działalności człowieka, które od początku swego istnienia kreuje i przekształca przestrzeń (BAŃSKI, 2007; PEREPECZKO, 2012). Współistnienie rolnictwa oraz środowiska przyrodniczego jest rezultatem stworzenia pewnego rodzaju równowagi między interesami działalności rolniczej, a bogactwem tego środowiska (JĘDRZEJEWSKI, 2001; OLESZKO-KURZYNA, 2008; KAŁUGA, 2009; KOSTECKA I WSP., 2010).

Polskie rolnictwo zostało objęte ponadnarodową polityką Unii Europejskiej – Wspólną Polityką Rolną, stanowiącą o zasadach uzdrowienia obszarów wiejskich. Istotnym instrumentem w ramach WPR jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, który odgrywa zasadniczą rolę w ochronie krajobrazu, a także przyspiesza modernizację polskich gospodarstw (KACHEL, 2001; WÓJCIK, 2011). W ramach tego programu jednym z działań są Programy rolnośrodowiskowe, których pierwowzorem były rozwiązania stosowane w Stanach Zjednoczonych. Według przyjętych założeń, programy miały tam postać dobrowolnych porozumień z rolnikami na rzecz ochrony walorów krajobrazowych oraz przyrodniczych, inicjowanych przez władze lokalne i organizacje ekologiczne. U podstaw amerykańskiej koncepcji programów rolnośrodowiskowych występuje założenie, mówiące o sprzeczności między tą gospodarką, a zachowaniem walorów środowiska przyrodniczego, a to głównie z uwagi na monokulturowy i przemysłowy charakter gospodarki rolnej (BORKOWSKA i WSP., 2013).

Krajowy Program Rolnośrodowiskowy obejmuje trzy etapy wdrażania. Pierwszy etap zrealizowano w latach 2004–2006 i złożony był z siedmiu pakietów. W latach 2007–2013 realizowany był drugi etap, który obejmował 9 pakietów (podzielonych na 49 wariantów), obecnie zaś realizowany jest etap, który został wdrożony w roku 2014 i będzie obowiązywał do 2020. Program ten został określony jako program rolnośrodowiskowo-klimatyczny i składa się z 7 pakietów (KAMIŃSKI, 2012).

Wdrażanie programu rolnośrodowiskowego w Polsce rozpoczęto w 2004 roku, w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004–2006 jak również finansowania z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. Obejmował on 7 działań rolnośrodowiskowych tzw. pakietów rolnośrodowiskowych. Każdy z pakietów miał inny charakter, wśród nich należy wymienić: rolnictwo zrównoważone, rolnictwo ekologiczne, utrzymanie łąk ekstensywnych, utrzymanie pastwisk ekstensywnych, ochronę gleb i wód, strefy buforowe oraz zachowanie lokalnych ras zwierząt gospodarskich. Stanowiły one istotny impuls dla wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju na obszarach wiejskich (MROCZEK i WSP., 2013). W okresie programowania obejmującego lata 2007–2013 było 9 pakietów. W stosunku do programu realizowanego w latach 2004–2006 został on wzbogacony o trzy pakiety działań rolnośrodowiskowych. Należą do nich: ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami NATURA 2000, ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach NATURA 2000 oraz zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie (PROW 2007–2013; BRODZIŃSKA, 2009).

Celem badań była ocena zainteresowania rolników programem rolnośrodowiskowym realizowanym w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 w latach 2008–2013. Ocenę przeprowadzono na podstawie liczby

składanych wniosków oraz wielkości powierzchni, na których realizowano poszczególne pakiety. Obszar badań obejmował gminy powiatu zamojskiego.

2. Materiał i metody

Praca została przygotowana w oparciu o literaturę z zakresu tematu pracy, obowiązujące przepisy prawa oraz dokumenty. Materiał badawczy do pracy stanowiły dane liczbowe udostępnione przez Departament Płatności Bezpośrednich Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Lubelski Oddział Regionalny oraz Główny Urząd Statystyczny.

Ocenę kierunków absorpcji środków z programu rolnośrodowiskowego przeprowadzono w odniesieniu do potencjału środowiska przyrodniczego poszczególnych gmin. W tym celu posłużono się analizą cech, które umożliwiły ocenę płaszczyzny uwarunkowań środowiskowych (BICZKOWSKI i JEZERSKA-THÖLE, 2012). W każdej gminie analizie poddano:

- obecność obszarów chronionych,
- udział klas bonitacyjnych (V i VI klasa), w ogólnej powierzchni użytków rolnych,
- wskaźnik jakości i przydatności rolniczej gleb,
- strukturę użytkowania ziemi i strukturę użytków rolnych.

Wymienione cechy posłużyły jako tło dla analizy poziomu absorpcji środków z programów rolnośrodowiskowych.

Na podstawie analizy danych w pracy określono:

- zainteresowanie pakietami rolnośrodowiskowymi wśród beneficjentów gmin powiatu zamojskiego,
- które pakiety oraz warianty działań rolnośrodowiskowych były najczęściej wybierane przez rolników,
- które pakiety były realizowane po raz pierwszy (lata 2008–2013),
- które pakiety były kontynuacyjne (lata 2009–2013),
- powierzchnię, na której realizowane były pakiety rolnośrodowiskowe w powiecie w latach 2008–2013,
- powierzchnię, na której realizowane były pakiety rolnośrodowiskowe w poszczególnych gminach w latach 2008–2013.

3. Charakterystyka terenu badań

W powiecie zamojskim powierzchnia użytków rolnych wynosi około 121669 ha co stanowi 65% w strukturze użytkowania gruntów (STRAT. ROZW. POWIA-

TU ZAMOJSKIEGO, 2007), zaś w województwie lubelskim w roku 2015 użytki rolne oscylowały na poziomie 87,6% ogólnej powierzchni gruntów. Użytki rolne w Polsce obejmują swym zasięgiem 16,3 mln ha (2015), co stanowi 50,2% ogólnej powierzchni naszego kraju (PROG. OCHR. ŚROD. WOJ. LUBELSKIEGO, 2012; URZĄD STATYSTYCZNY W LUBLINIE, 2016).

Na terenie badań w strukturze użytków rolnych dominują grunty orne 84% oraz łąki i pastwiska 15%. Odsetek sadów jest nieznaczący i wynosi jedynie 1,0% ogólnej powierzchni użytków rolnych (PROG. OCHR. ŚROD. DLA POW. ZAMOJSKIEGO, 2003).

Pokrywa glebowa występująca w powiecie zamojskim charakteryzuje się różnorodnością typów oraz rodzajów, będąc w ścisłej korelacji z budową, a głównie z formami roślinnymi i wykształceniem litologicznym podłoża. Na typologie gleb wpływ miały również rzeźba terenu, warunki klimatyczne i wodne oraz działalność człowieka. W przeważającej części powiatu występują gleby utworzone z utworów lessowych oraz skał węglanowych kredowych (PROG. OCHR. ŚROD. DLA POW. ZAMOJSKIEGO, 2003).

Powiat zamojski ma wysoką wartość agrotechniczną pokrywy glebowej. Udział gleb chronionych klasy I–IV jest tu bardzo wysoki i jego wartość wynosi 93% ogólnej powierzchni gruntów orných włącznie z sadami (<http://archiwum.prow.lubelskie.pl>). Grabowiec stanowi gminę o najwyższym udziale gleb chronionych, w której grunty klasy I–IV zajmują 99,8% powierzchni gruntów orných i sadów (STRAT. ROZW. GM. GRABOWIEC, 2016). Najniższy udział gleb chronionych zaś występuje w gminie Zwierzyniec i stanowi 61,9% (STRAT. ROZW. MIASTA I GMINY ZWIERZYNIEC, 2015).

Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej wykonana przez IUNG w Puławach wynosi dla powiatu średnio 85,3 pkt. Wartość ta świadczy o bardzo dobrych warunkach dla produkcji rolnej, uprawia się tu głównie pszenicę, buraki cukrowe i rzepak. Na Zamojszczyźnie funkcjonuje ponad 24 tys. gospodarstw. Większość z nich posiada areał poniżej 5 ha, tylko 16 powyżej 50 ha. Zatem nie ma dobrze rozwiniętej wysokotowarowej produkcji rolnej. Największa średnia powierzchnia gospodarstwa znajduje się w gminie Komarów i ma 9,7 ha natomiast najmniejsza w gminie Zamość 4,9 ha (STRAT. ROZW. POWIATU ZAMOJSKIEGO, 2007; TCHÓRZ, 2008).

Znaczna produkcja owoców i warzyw, która przekracza w dużym stopniu możliwość spożycia przez mieszkańców powiatu, to podatny grunt dla rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego. Nieskażone środowisko naturalne jest również ogromną szansą na rozwój gospodarstw specjalizujących się w agroturystyce i pszczelarstwie. Warto zaznaczyć, że ziemia zamojska to rejon o niebywale bogatych tradycjach rolniczych (STRAT. ROZW. POWIATU ZAMOJSKIEGO, 2007).

4. Wyniki i dyskusja

4.1. Realizacja programu rolnośrodowiskowego w ramach PROW 2007–2013 w powiecie zamojskim

W ostatnich latach nastąpił duży postęp w podejmowaniu działalności rolnośrodowiskowej na obszarach wiejskich powiatu zamojskiego. Beneficjenci tego powiatu po raz pierwszy w 2008 roku mogli starać się o płatności rolnośrodowiskowe w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013. W analizowanym powiecie łączna liczba wniosków złożonych do Biura Powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w latach 2008–2013 wynosiła 2 534, stanowiąc 4,61% wszystkich wniosków złożonych w województwie lubelskim. Na przestrzeni sześciu lat możliwości złożenia wniosku widoczna była tendencja wzrostowa, świadcząca o zwiększaniu świadomości beneficjentów co do ochrony środowiska, jak i o zainteresowaniu dodatkowym wsparciem finansowym dla gospodarstw rolnych. Wzrost ten zaobserwować można było nie tylko w powiecie zamojskim, ale także w całym województwie lubelskim do 2012 roku (w 2013 roku liczba złożonych wniosków w stosunku do roku poprzedniego nieznacznie zmalała) (tab. 1). Z badań KRUSZYŃSKIEGO i BORKOWSKIEJ (2011) wynika, iż województwo lubelskie przodowało na tle innych województw biorąc pod uwagę liczbę złożonych wniosków. Autorzy podkreślają, że duże zainteresowanie stwierdzono również w województwie mazowieckim, kujawsko-pomorskim, podlaskim oraz wielkopolskim. W latach 2008–2012 w Rzeszowie liczba złożonych wniosków w ramach PROW wynosiła 4 220 (MROCZEK i WSP., 2013). W powiecie zamojskim w pierwszym roku naboru liczba złożonych wniosków wynosiła 74, co stanowiło zaledwie 9,7% wniosków złożonych w roku 2013.

Tabela 1. Łączna liczba złożonych wniosków o przyznanie płatności rolnośrodowiskowej z PROW 2007–2013 w latach 2008–2013

Table 1. Total number of applications for payments within the environmental management scheme from the Rural Development Program 2007–2013 in the years 2008–2013

Wyszczególnienie Item	Rok Year					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Powiat zamojski Zamość district	74	138	300	537	722	763
Województwo lubelskie Lubelskie voivodship	2 320	4 207	7 782	11 233	14 737	14 719

Tabela 2. Liczba beneficjentów zainteresowanych poszczególnymi pakietami rolnośrodowiskowymi PROW 2007-2013 realizowanymi w latach 2008-2013 w powiecie zamojskim
 Table 2. Number of beneficiaries interested in particular environmental management packages from the Rural Development Program 2007-2013 realized in the years 2008-2013 in the zamojskie district

Wyszczególnienie Item	Liczba wniosków w podziale na poszczególne pakiety w powiecie zamojskim Number of application divided on selected packages in Zamość district						Łącznie Total
	Rok Year						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone Package 1. Sustainable agriculture	11	23	68	205	313	346	966
Pakiet 2. Rolnictwo ekologiczne Package 2. Organic farming	9	20	35	44	60	54	222
Pakiet 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone Package 3. Extensive permanent grassland	32	72	161	197	219	198	879
Pakiet 4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000 Package 4. Protection of endangered birds and natural habitats beside Natura 2000 areas			4	36	55	81	176
Pakiet 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000 Package 5. Protection of endangered birds and natural habitats within Natura 2000 areas		1	5	40	60	93	199
Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie Package 6. Preservation of endangered genetic resources of plants in agriculture	2	3	3	4	4	3	19

Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie Package 7. Preservation of endangered genetic resources of animals in agriculture	14	16	23	25	25	25	21	124
Pakiet 8. Ochrona gleb i wód Package 8. Soils and waters protection	43	88	207	393	529	548	1 808	
Pakiet 9. Strefy buforowe Package 9. Buffer zones					1	1	2	

Tabela 3. Liczba beneficjentów zainteresowanych poszczególnymi pakietami rolnośrodowiskowymi PROW 2007-2013 realizowanymi w latach 2008-2013 w województwie lubelskim
 Table 3. Number of beneficiaries interested in particular environmental management packages from the Rural Development Program 2007-2013 realized in the years 2008-2013 in the lubelskie district

Wyszczególnienie Item	Rok Year						Łącznie Total
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Liczba wniosków w podziale na poszczególne pakiety w województwie lubelskim Number of application divided on selected packages in Lubelskie voivodship							
Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone Package 1. Sustainable agriculture	222	437	1 132	2 272	3 264	3 682	11 009
Pakiet 2. Rolnictwo ekologiczne Package 2. Organic farming	313	753	1 291	1 652	2 179	2 089	8 277
Pakiet 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone Package 3. Extensive permanent grassland	1 521	2 678	4 755	4 942	5 138	3 828	22 862
Pakiet 4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000 Package 4. Protection of endangered birds and natural habitats beside Natura 2000 areas		37	246	1 023	2 102	2 918	6 326
Pakiet 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000 Package 5. Protection of endangered birds and natural habitats within Natura 2000 areas		56	260	750	1 337	1 680	4 083
Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie Package 6. Preservation of endangered genetic resources of plants in agriculture	69	117	179	257	351	331	1 304

Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie Package 7. Preservation of endangered genetic resources of animals in agriculture	122	164	235	308	339	313	1 481
Pakiet 8. Ochrona gleb i wód Package 8. Soils and waters protection	1433	2551	4910	7411	9641	9452	35 398
Pakiet 9. Strefy buforowe Package 9. Buffer zones	3	2	5	4	6	3	23

Tabela 4. Liczba wniosków złożonych po raz pierwszy w podziale na poszczególne pakiety rolnośrodowiskowe realizowane w latach 2008-2013 w powiecie zamojskim i województwie lubelskim
 Table 4. Number of applications filed for the first time divided into particular environmental management packages realized in the years 2008-2013 in the zamojskie and lubelskie districts

Rok Year	powiat/woj- ewództwo district/vo- ivodship	Liczba wniosków w podziale na poszczególne pakiety złożonych po raz pierwszy Number of applications divided on selected packages applied first time									Łącznie Total
		Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone Package 1. Sustainable agriculture	Pakiet 2. Rolnictwo ekologiczne Package 2. Organic farming	Pakiet 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone Package 3. Extensive permanent grassland	Pakiet 4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000 Package 4. Protection of endangered birds and natural habitats beside Natura 2000 areas	Pakiet 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000 Package 5. Protection of endangered birds and natural habitats within Natura 2000 areas	Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie Package 6. Preservation of endangered genetic resources of plants in agriculture	Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie Package 7. Preservation of endangered genetic resources of animals in agriculture	Pakiet 8. Ochrona gleb i wód Package 8. Soils and waters protection	Pakiet 9. Strefy buforowe Package 9. Buffer zones	
2008	zamojski	11	9	32	0	0	2	14	43	0	111
	lubelskie	222	313	1 521	0	0	69	122	1 433	3	3 683
2009	zamojski	10	11	39	0	0	1	3	44	0	108
	lubelskie	195	448	1 200	11	17	48	46	1 143	0	3 108
2010	zamojski	46	15	92	2	1	0	6	120	0	282
	lubelskie	704	571	2 179	148	135	65	63	2 417	3	6 285

2011	zamojski	137	10	45	23	21	1	3	190	0	430
	lubelskie	1 165	416	498	548	308	70	73	2 644	0	5 722
2012	zamojski	110	17	26	20	18	0	1	146	1	338
	lubelskie	1 020	582	367	971	519	89	42	2 366	2	5 956
2013	zamojski	47	5	14	23	31	1	10	63	0	194
	lubelskie	682	264	179	811	389	43	89	1 330	0	3 787
Łącznie Total	zamojski	361	67	248	68	71	5	37	606	1	
	lubelskie	3 988	2 594	5 944	2 489	1 368	384	435	11 333	8	

Tabela 5. Liczba wniosków kontynuacyjnych w podziale na poszczególne pakiety rolnośrodowiskowe realizowane w latach 2008-2013 w powiecie zamojskim i województwie lubelskim
 Table 5. Number of continuation applications divided into particular environmental management packages realized in the years 2008-2013 in the zamojskie and lubelskie districts

Rok Year	powiat/woje- wództwo district/vo- ivodship	Liczba wniosków kontynuacyjnych w podziale na poszczególne pakiety Number of continuing applications divided on selected packages										Łącznie Total
		Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone Package 1. Sustainable agriculture	Pakiet 2. Rolnictwo ekologiczne Package 2. Organic farming	Pakiet 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone Package 3. Extensive permanent grassland	Pakiet 4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000 Package 4. Protection of endangered birds and natural habitats beside Natura 2000 areas	Pakiet 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000 Package 5. Protection of endangered birds and natural habitats within Natura 2000 areas	Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie Package 6. Preservation of endangered genetic resources of plants in agriculture	Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie Package 7. Preservation of endangered genetic resources of animals in agriculture	Pakiet 8. Ochrona gleb i wód Package 8. Soils and waters protection	Pakiet 9. Strefy buforowe Package 9. Buffer zones		
2009	zamojski	13	9	33	0	1	2	13	44	0	151	
	lubelskie	242	305	1 478	26	39	69	118	1 408	2	3 687	
2010	zamojski	22	20	69	2	4	3	17	87	0	307	
	lubelskie	428	720	2 576	98	125	114	172	2 493	2	6 728	
2011	zamojski	68	34	152	13	19	3	22	203	0	555	
	lubelskie	1 107	1 236	4 444	475	442	187	235	4 767	4	12 897	

2012	zamojski	203	43	193	35	42	4	24	383	0	918
	lubelskie	2 244	1 597	4 771	1 131	818	262	297	7 275	4	18 399
2013	zamojski	299	49	184	58	62	2	11	485	1	967
	lubelskie	3 000	1 825	3 649	2 107	1 291	288	224	8 122	3	20 509
Łącznie Total	zamojski	605	155	598	108	128	14	87	1 202	1	
	lubelskie	7 021	5 683	16 918	3 837	2 715	920	1 046	24 065	15	

Analizując poszczególne lata naboru wniosków wśród wszystkich pakietów rolnośrodowiskowych PROW 2007–2013 stwierdzono, iż popularność wyboru poszczególnych pakietów była dosyć zróżnicowana. W powiecie zamojskim beneficjenci najchętniej decydowali się na realizację trzech pakietów: 8. Ochrona gleb i wód – 1 808 wniosków, 1. Rolnictwo zrównoważone – 966 wniosków oraz 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone – 879 wniosków. Podobnie sytuacja przedstawiała się w województwie lubelskim (tab. 2 i 3), jak również w pozostałych województwach Polski (KAMIŃSKI, 2012; BORKOWSKA i WSP., 2013; PAWLEWICZ i BÓRAWSKI, 2013).

Zarówno w powiecie zamojskim, jak i w województwie lubelskim mniejszym zainteresowaniem cieszyły się pakiety dotyczące rolnictwa ekologicznego (Pakiet 2.), ochrony zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych (Pakiety 4. i 5.), czy zachowania zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie (Pakiet 7.). W województwie lubelskim Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie realizowała podobna liczba beneficjentów jak w przypadku Pakietu 7. W powiecie zamojskim natomiast w ramach tej płatności złożono tylko 19 wniosków. Znikomą liczbę złożonych wniosków odnotowano dla całego województwa lubelskiego, jak również powiatu zamojskiego w przypadku płatności w ramach Pakietu 9. Strefy buforowe. W powiecie zamojskim w okresie siedmiu lat trwania programu złożono tylko 2 wnioski (tab. 2 i 3). Jak wynika z analiz wielu autorów jest to jednak tendencja ogólnopolska (BORKOWSKA i WSP., 2013; MROCZEK i WSP., 2013).

Jak wynika z analizy (tab. 4 i 5) w każdym kolejnym roku naboru liczba wniosków składanych po raz pierwszy w ramach pakietów rolnośrodowiskowych (PROW 2007–2013) wykazywała duże wahania. Łącznie w powiecie zamojskim po raz pierwszy złożono 1463 wnioski. W 2008 roku do Biura Powiatowego ARiMR w Zamościu wpłynęło zaledwie 111 wniosków. W kolejnym roku liczba ta nieznacznie zmalała. Od 2010 roku odnotowywano coraz większe zainteresowanie beneficjentów dodatkowym wsparciem dla gospodarstw. Największe liczby złożonych wniosków zanotowano w latach 2011–2012. W całym województwie najwyższy pułap osiągnięto w latach 2010–2012. W 2013 roku w przypadku większości pakietów odnotowano mniejsze zainteresowanie beneficjentów zarówno w powiecie zamojskim, jak i w województwie lubelskim.

W przypadku wniosków kontynuacyjnych w okresie trwania programu rolnośrodowiskowego w każdym kolejnym roku liczba ta stopniowo zwiększała się (tab. 5). Najwięcej wniosków przyjęto w latach 2011–2013. Dotyczyło to sytuacji w powiecie zamojskim i równocześnie w województwie lubelskim. Wyjątek stanowiły pakiety 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone i 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie, gdzie liczba złożonych wniosków o dodatkowe wsparcie w 2013 roku znacząco spadła w odnie-

sieniu do lat szczytowych. Łącznie do Biura Powiatowego ARiMR w Zamościu wpłynęło 2898 wniosków kontynuacyjnych, co stanowiło 4,66% na tle województwa lubelskiego.

4.2. Realizacja programu rolnośrodowiskowego w ramach PROW 2007–2013 w poszczególnych gminach powiatu zamojskiego

Analizując dane w większości gmin powiatu zamojskiego w latach 2008–2013 stwierdzono wzrost zainteresowania realizacją pakietów rolnośrodowiskowych w ramach PROW 2007–2013. Największą liczbę beneficjentów odnotowano w gminie Miączyn, było to 340 wniosków złożonych na przestrzeni okresu ich przyjmowania. W 2013 roku do Biura Powiatowego ARiMR w Zamościu wpłynęło 104 wnioski beneficjentów tej gminy, czyli o 96 więcej niż

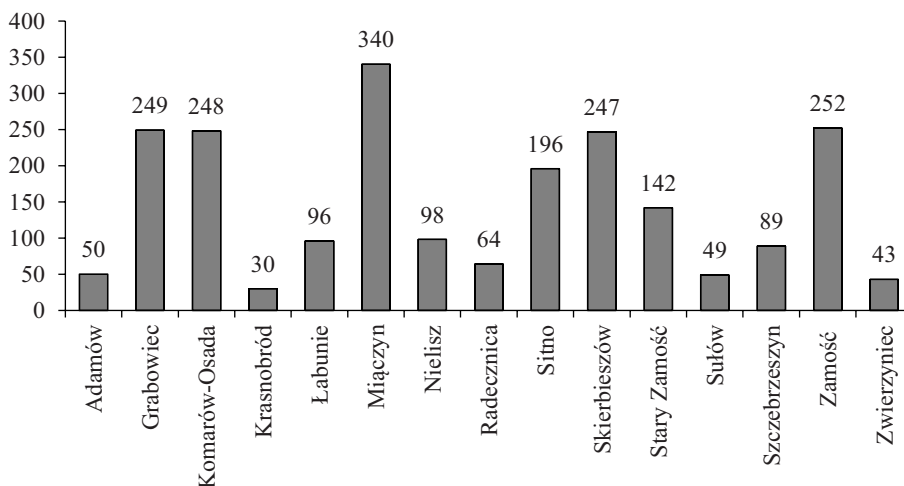
Tabela 6. Liczba beneficjentów realizujących pakiety rolnośrodowiskowe w ramach PROW 2007-2013 w latach 2008-2013 w poszczególnych gminach powiatu zamojskiego
Table 6. Number of beneficiaries realizing environmental management packages within the Rural Development Program 2007-2013 in the years 2008-2013 in particular communes of the zamojskie district

Liczba beneficjentów w poszczególnych gminach Number of beneficiaries in particular communes	Rok Year						Łącznie Total
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Adamów	3	4	6	8	16	13	50
Grabowiec	5	14	28	55	73	74	249
Komarów-Osada	7	15	25	51	73	77	248
Krasnobród	0	0	2	6	10	12	30
Łabunie	2	5	12	20	27	30	96
Miączyn	8	13	33	82	100	104	340
Nielisz	5	7	13	20	27	26	98
Radecznica	4	4	9	13	16	18	64
Sitno	7	11	31	45	51	51	196
Skierbieszów	6	10	23	50	70	72	247
Stary Zamość	10	17	19	27	34	35	142
Sułów	1	2	4	8	16	18	49
Szczerzeszyn	3	8	12	14	26	26	89
Zamość	5	9	31	52	70	85	252
Zwierzyniec	0	1	5	9	12	16	43

w pierwszym roku, co stanowiło 1300% wzrost. Do gmin, z których spłynęła także znacząca liczba wniosków należały gmina Skierbieszów, Komarów-Osada, Grabowiec oraz Zamość, gdzie w latach 2008–2013 przyjęto odpowiednio: 247, 248, 249, 252 wnioski o dodatkowe wsparcie finansowe (tab. 6). Łączna liczba wniosków przyjętych z gmin o największym zainteresowaniu stanowiła ponad 60% wszystkich wniosków odnotowanych w Biurze Powiatowym w okresie programowania (ryc. 1).

Mniejsza liczba wniosków została złożona przez beneficjentów gminy Sitno, Stary Zamość, Nielisz, Łabunie oraz Szczepieszyn. Najmniejszym zainteresowaniem pakietami rolnośrodowiskowymi wśród gmin powiatu zamojskiego cieszyły się gminy: Radecznicza (64), Adamów (50), Sułów (49), Zwierzyniec (43) i Krasnobród (30). Łącznie z tych gmin w okresie od 2008 do 2013 roku przyjęto 236 wniosków, co stanowiło zaledwie 10% sumy wpływających wniosków. Powodem tak małego zainteresowania w gminach Adamów, Zwierzyniec czy Krasnobród może być fakt, iż większą powierzchnię nad użytkami rolnymi tych gmin stanowią lasy.

Powierzchnia użytków rolnych powiatu zamojskiego, na której realizowano pakiety rolnośrodowiskowe w analizowanym okresie czasu, wykazywała tendencję wzrostową. W pierwszym roku naboru wniosków pakietami zo-

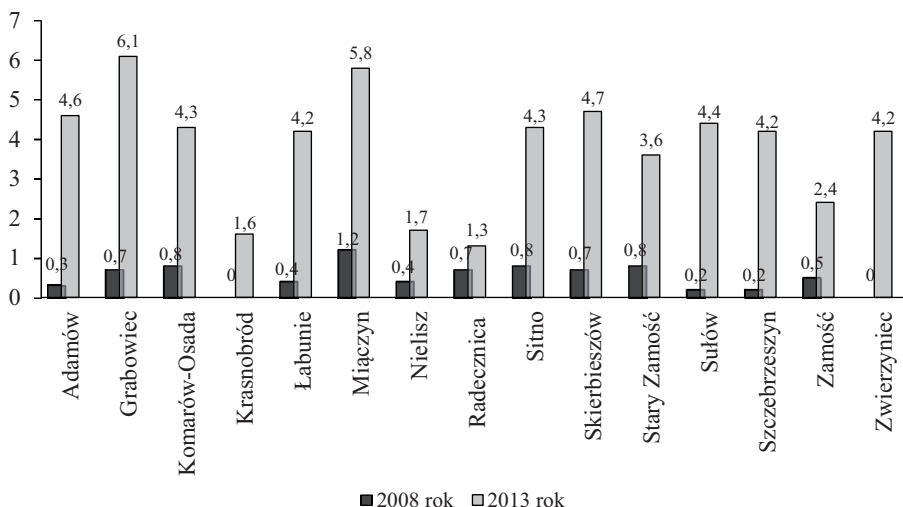
Rycina 1. Procentowy udział beneficjentów poszczególnych gmin powiatu zamojskiego w złożonych wnioskach o płatności rolnośrodowiskowe w latach 2008-2013 w ramach PROW 2007-2013

Figure 1. The percentage of beneficiaries in particular communes of the zamojskie district in the applications filed for environmental management payments in the years 2008-2013 within the Rural Development Program 2007-2013

stało objęte 763,44 ha. W roku 2013 była to powierzchnia 5 028,33 ha, czyli o 4 264,89 ha więcej niż w 2008 roku (tab. 7). Biorąc pod uwagę ogólną powierzchnię użytków rolnych w powiecie zamojskim w 2008 roku powierzchnia objęta realizacją pakietów stanowiła 0,3% tej powierzchni. W 2013 roku wzrosła do 3,9%. W całym województwie lubelskim w 2013 roku powierzchnia zgłoszona do programu rolnośrodowiskowego zwiększyła się o 180,3 tys. ha, czyli 760,8% w porównaniu do 2008 roku. Największy obszar objęty realizacją programu rolnośrodowiskowego stwierdzono w powiatach białskim, chełmskim i włodawskim (BUJANOWICZ-HARAŚ i WSP., 2014).

Poddając analizie dane na temat powierzchni realizacji pakietów rolnośrodowiskowych w latach 2008–2013 w poszczególnych gminach powiatu zamojskiego można stwierdzić, że w większości analizowanych jednostek odnotowano wzrost powierzchni w roku 2013 w stosunku do pierwszego roku naboru wniosków (tab. 7). Wyjątek stanowiły w tym przypadku gminy Radecznicza, Miączyn oraz Nielisz. Odnotowano tam zwiększanie się powierzchni pod pakietami do roku 2012, natomiast w roku 2013 powierzchnia uległa zmniejszeniu. Powodem może być fakt, iż w 2012 roku beneficjenci korzystający z dodatkowych płatności realizowali ostatni rok z 5-letniego zobowiązania, a w 2013 roku zmniejszyło się zainteresowanie wsparciem.

Największą powierzchnię użytków rolnych, na których realizowane były pakiety w ramach programu rolnośrodowiskowego odnotowano w gminie

Rycina 2. Procentowy udział powierzchni objętej pakietami rolnośrodowiskowymi w stosunku do ogólnej powierzchni użytków rolnych w poszczególnych gminach
Figure 2. The percentage of areas included within the environmental management schemes in relation to the total area of arable lands in particular communes

Tabela 7. Powierzchnia objęta realizacją pakietów rolnośrodowiskowych w ramach PROW 2007-2013 w latach 2008-2013 na terenie gmin powiatu zamojskiego
 Table 7. The area included in the environmental management schemes within the Rural Development Program 2007-2013 in the years 2008-2013 in the communes of the zamojskie district

Gmina Commune	Powierzchnia realizacji w poszczególnych gminach* (ha) Area included in particular commune* (ha)						Ogólna powierzchnia użytków rolnych gminy Total agricultural utilized area of commune (ha)
	Rok Year						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Adamów	17,41	21,03	80,52	100,73	261,17	287,90	6 307
Grabowiec	72,24	162,34	307,63	405,60	554,10	563,19	9 292
Komarów- -Osada	90,02	161,53	206,19	342,77	453,15	458,40	10 626
Krasnobród	0,53	0,53	2,24	26,70	67,71	80,61	5 200
Łabunie	24,71	64,55	145,33	211,76	250,10	256,50	6 395
Miączyn	165,15	218,77	380,58	671,95	807,49	769,49	13 159
Nielisz	34,27	69,20	111,52	135,10	158,92	157,52	9 015
Radecznica	44,11	45,76	63,38	82,15	93,86	83,16	6 523
Sitno	65,92	90,18	214,24	406,68	350,07	373,56	8 648
Skierbieszów	78,94	117,76	262,50	376,99	462,30	505,90	10 855
Stary Zamość	57,15	98,38	142,90	184,00	247,52	247,52	6 855
Sułów	15,09	30,48	47,52	177,57	285,49	346,60	7 967
Szczebrzeszyn	14,46	86,33	189,74	211,12	343,23	366,66	8 747
Zamość	83,44	125,01	245,38	307,87	365,61	387,35	16 081
Zwierzyniec		18,28	37,27	89,96	107,29	143,97	3 393
Łącznie	763,44	1310,13	2436,94	3730,95	4808,01	5028,33	129 063

* powierzchnie realizacji pakietów rolnośrodowiskowych w powiecie zamojskim dla działek ewidencyjnych będących w posiadaniu rolników zamieszkałych w powiecie zamojskim z zastrzeżeniem, że rolnik zamieszkały w jednej gminie, może realizować program rolnośrodowiskowy na działkach ewidencyjnych położonych w innej gminie. Nie uwzględniono powierzchni realizacji programu rolnośrodowiskowego poza obszarem powiatu zamojskiego

* areas for the implementation of agri-environment packages in the Zamość district for parcels owned by farmers living in the Zamość district, with the proviso that a farmer residing in one commune may implement an agri-environmental program on registered plots located in another commune. The area of implementation of the agri-environmental program outside the Zamość district area was not taken into account

Miączyn i wynosiła ona 769,49 ha w 2013 roku, co stanowiło 5,8% powierzchni użytków rolnych gminy (ryc. 2). Gmina ta wyróżniała się również największą powierzchnią w pierwszym roku naboru wniosków. Inną gminą, którą charakteryzował znaczny wzrost powierzchni objętej zobowiązaniami w ramach

pakietów rolnośrodowiskowych była gmina Grabowiec, gdzie powierzchnia w 2013 roku stanowiła 6,1% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Na obszarze siedmiu gmin tj. Adamów, Komarów-Osada, Łabunie, Sitno, Skierbieszów, Sułów oraz Szczepieszyn powierzchnia objęta zobowiązaniami w 2008 roku wynosiła od 14,46 ha do 90,02 ha, stanowiąc od 0,2% do 0,8% powierzchni użytków rolnych tych jednostek administracyjnych. W 2013 roku odnotowano zwiększenie powierzchni tej do wartości między 4,2% a 4,7% ogólnej powierzchni użytkowanej rolniczo.

W pierwszym roku naboru wniosków o przyznanie płatności rolnośrodowiskowych gmina Zwierzyniec była jedyną, w której nie zgłoszono w jej ramach żadnego obszaru. W 2013 roku powierzchnia ta wzrosła do 143,97 ha, co stanowiło 4,2% wzrost. Natomiast w gminie Krasnobród w 2008 roku płatnością objęto jedynie 0,53 ha użytków rolnych, a w szóstym roku naboru było to 80,61 ha, stanowiąc zaledwie 1,6% wzrost. Powodem może być już wcześniej wspomniana przewaga powierzchni lasów nad użytkami rolnymi tej gminy. Na podobnym poziomie odnotowano zwiększenie powierzchni znajdującej się pod pakietami w gminach Nielisz z 0,4 do 1,7% i Radecznicza z 0,7 do 1,3% w stosunku roku 2008 do roku 2013. Mimo, iż gminy te mają charakter typowo rolniczy o glebach dobrej i średniej jakości zainteresowanie pakietami programu rolnośrodowiskowego wśród gospodarujących na tym terenie rolników było niewielkie.

5. Wnioski

- W okresie finansowania programu rolnośrodowiskowego realizowanego w ramach PROW 2007–2013 w latach 2008–2013 w powiecie zamojskim odnotowano wzrastające zainteresowanie beneficjentów udziałem w oferowanych pakietach. W 2008 roku liczba złożonych wniosków, w zależności od gmin, kształtowała się w granicach od 0 do 10, natomiast w 2013 roku od 12 do 104. Łącznie do Biura Powiatowego ARiMR w Zamościu w ciągu sześciu lat wpłynęły 2 534 wnioski.
- Wśród oferowanych pakietów na terenie powiatu zamojskiego największym zainteresowaniem cieszyły się: Pakiet 8. Ochrona gleb i wód, Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone oraz Pakiet 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone. Odnosiło się to zarówno do wniosków pierwszorocznych, jak i kontynuowanych.
- Najmniejszym zainteresowaniem rolników w latach 2008–2013 cieszyły się pakiety: 9. Strefy buforowe oraz 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie, gdzie w ciągu sześciu lat złożono odpowiednio 2 i 19 wniosków.

- Największe zainteresowanie beneficjentów realizacją programu rolnośrodowiskowego w ramach PROW 2007–2013 pod względem liczby złożonych wniosków zanotowano w gminach Miączyn, Skierbieszów, Komarów-Osada, Grabowiec oraz Zamość, natomiast najmniejsze w gminach Radecznicza, Adamów, Sułów, Zwierzyniec i Krasnobród.
- Największą powierzchnię użytków rolnych objętych realizacją programu rolnośrodowiskowego odnotowano w gminach Miączyn, Skierbieszów, Komarów-Osada i Grabowiec, najmniejszą zaś w gminach Radecznicza i Krasnobród.
- Wzrastająca liczba składanych wniosków w poszczególnych latach realizacji programu świadczy o rosnącym zainteresowaniu rolników wdrażaniem działań prośrodowiskowych na obszarach wiejskich powiatu zamojskiego.

Literatura

- BAŃSKI J., 2007. Geografia Rolnictwa Polski. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne. Warszawa.
- BICZKOWSKI M., JEZIOŁSKA-THÓLE A., 2012. Program rolnośrodowiskowy a procesy kształtowania przestrzeni obszarów wiejskich. Roczniki Naukowe SERiA, 14, 5, 18-23.
- BORKOWSKA M., GOLINOWSKA M., KRUSZYŃSKI M., 2013. Program rolnośrodowiskowy – doświadczenia i opinie rolników. Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering, 58, 3, 46-49.
- BRODZIŃSKA K., 2009. Kierunki i perspektywy rozwoju program rolnośrodowiskowego w Polsce po 2013 roku. Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie, 9, 3, 5-18.
- BUJANOWICZ-HARAŚ B., HALINIARZ M., SUSKI J., 2014. Realizacja programu rolnośrodowiskowego na terenie województwa lubelskiego. Roczniki Naukowe SERiA, 16, 4, 62-67.
- JĘDRZEJEWSKI I., 2001. Wspólna Polityka Rolna. Przygotowanie Polski do członkostwa. Unia Europejska, Warszawa, ss. 206.
- KACHEL B., 2001. Polityka agrośrodowiskowa w Unii Europejskiej oraz w Polsce w aspekcie rozwoju regionalnego. Zeszyty Naukowe AR, seria Ekonomika, 29, 31-38.
- KALUGA I., 2009. Korzyści dla rolnictwa wynikające z gospodarowania na obszarach Natura 2000. Wydawnictwo Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 1-59.
- KAMIŃSKI J., 2012. Wdrażanie „Programu Rolnośrodowiskowego” II edycji na użytkach zielonych w powiecie Grajewo. Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie, 12, 3, 79-91.
- KOSTECKA J., MROCZEK J.R., GARCZYŃSKA M., 2010. Szacunek dla pracy rolnika w kontekście potrzeb retardacji zmian przestrzeni w obszarach wiejskich. W: Retardacja materialnego przekształcania zasobów przyrodniczych. Osiągnięcia, problemy, perspektywy. Biuletyn KPZK PAN, 242, 133-145.
- KRUSZYŃSKI M., BORKOWSKA M., 2011. Program rolnośrodowiskowy narzędziem ochrony środowiska przyrodniczego terenów wiejskich. Ekonatura, 9, 17-18.
- MROCZEK J.R., KOSTECKA J., KORCZYŃSKA M., 2013. Ocena roli programu rolnośrodowiskowego w postrzeganiu przez rolników wybranych aspektów problematyki środowiskowej. Inżynieria Ekologiczna, 34, 189-197.

- OLESKO-KURZYNA B., 2008. Rozwój zrównoważony rolnictwa wobec wymogów Unii Europejskiej w zakresie ochrony środowiska. Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Problemy Rolnictwa Światowego, 4, 326-336.
- PAWLEWICZ A., BÓRAWSKI P., 2013. Realizacja programu rolnośrodowiskowego w Polsce. Roczniki Naukowe SERiA, 2, 271-282.
- PEREPECZKO B., 2012. Postawy proekologiczne mieszkańców wsi i ich uwarunkowania. Ekonomia i organizacja gospodarki żywnościowej. Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, 95, 5-22.
- PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA POWIATU ZAMOJSKIEGO. Załącznik do Uchwały nr XI/59/2003 Rady Powiatu w Zamościu z dnia 29 grudnia 2003 roku.
- PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2012–2015 Z PERSPEKTYWĄ DO ROKU 2019. Uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XXIV/398/2012 z dnia 30 lipca 2012 roku.
- PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH NA LATA 2007-2013 (PROW 2007-2013). 2007. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- STRATEGIA ROZWOJU GMINY GRABOWIEC NA LATA 2015-2025. Załącznik do Uchwały Nr XII/60/2016 Rady Gminy Grabowiec z dnia 29 lutego 2016 roku.
- STRATEGIA ROZWOJU POWIATU ZAMOJSKIEGO NA LATA 2007-2020. Załącznik do Uchwały nr IX/37/2007 Rady Powiatu w Zamościu z dnia 27 czerwca 2007 roku.
- STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY ZWIERZYNYEC NA LATA 2014-2022. Uchwała Nr XIV/98/15 Rady Miejskiej w Zwierzyńcu z dnia 10 grudnia 2015 r. w sprawie uchwalenia Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Zwierzyniec na lata 2014-2022.
- TCHÓRZ K., 2008. Przekształcenia struktury własnościowej gruntów na terenie powiatu zamojskiego w latach 1918-44. Przegląd Geodezyjny, 80, 3, 8-14.
- URZĄD STATYSTYCZNY W LUBLINIE, 2016. Rolnictwo w województwie lubelskim w 2015 roku.
- WÓJCIK G., 2011. Wspólna Polityka Rolna i jej wpływ na rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich po akcesji w Unii Europejskiej. Wiadomości Zootechniczne, Kraków, 49, 2, 61-68.
- <http://archiwum.prow.lubelskie.pl>

The implementation of the agri-environmental program in the Zamość district between 2007 and 2013

T. WYŁUPEK¹, A. GAWRYLUK¹, H. KLIKOCA², H. LIPIŃSKA¹, A. CHWIEJCZAK³,
M. KULIK⁴, K. GAŁASZKIEWICZ⁵

¹*Department of Grassland and Landscape Planning, Division of Landscape Studies and Spatial Management,* ²*Department of Economy and Agribusiness,* ³*Students Florists Scientific Circle,* ⁴*Department of Grassland and Landscape Planning, University of Life Sciences in Lublin*
⁵*Agency for Restructuring and Modernization of Agriculture in Lublin*

Summary

Since its beginnings, agriculture has used the natural environment adopting the latter to its own needs. Intensification of agriculture and abandoning the rules of good practice cause a decrease of biodiversity and degradation of the eco-systems of rural areas. Therefore, the activities are necessary aimed to eliminate the existing dangers and prevent the further ones. Polish agriculture is included within the Common Agricultural Policy, which determines the principles of curing the rural areas. An important instrument within CAP is the Rural Development Program, which plays a key role in the protection of landscape and which also affects the development of Polish farms. One of the activities within this program are the environmental management schemes.

The present paper assesses the directions in the absorption of the means from the environmental management scheme in reference to the potential of the natural environment in particular communes of the zamojskie district. Basing on the data analysis, the study established interest in environmental management schemes among the beneficiaries in the communes of the zamojskie district, which packages and variants of agricultural and environmental activities were most frequently chosen by farmers, which packages were realized for the first time and which were a continuation, the area where environmental management packages were realized in the district in the years 2008-2013 and the area where environmental management packages were realized in the particular communes in the years 2008-2013. When the environmental management scheme realized within the frameworks of the Rural Development Program 2007-2013 was financed in the years 2008-2013 in the zamojskie district a growing interest in participation in the packages offered was observed among the beneficiaries. An increasing number of applications in particular years of the program testifies to the farmers' growing interest in implementing pro-environmental activities in the rural areas of the zamojskie district. The greatest interest among the packages offered in the area of the district referred to Package 8. The protection of soils and waters, Package 1. Sustainable agriculture, and Package 3. Extensive permanent grassland. Considering the number of applications, the greatest interest among the beneficiaries in the environmental management scheme within the frameworks of the Rural Development Program 2007-2013 was observed in the communes of Miączyn, Skierbieszów, Komarów-Osada, Grabowiec and Zamość. The greatest area of arable lands included within the environmental management scheme was found for the communes of Miączyn, Skierbieszów, Komarów-Osada and Grabowiec.

Adres do korespondencji – Address for correspondence:

Dr hab. Teresa Wylupek

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Katedra Łąkarstwa i Kształtowania Krajobrazu

ul. Akademicka 15, 20-950 Lublin

tel. (081) 4456994

e-mail: teresa.wylupek@up.lublin.pl